

Asia: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää mahdollisuudesta lausua sisäministeriön esitysluonnoksesta. Kohdistamme lausuntomme esitettyyn poliisilain 4 luvun 5 §:än.

Esityksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalla tai sen tehtäviä suorittavalla olisi jatkossa velvollisuus antaa päällystään kuuluvan poliisin pyynnöstä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön esimerkiksi sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty an-karin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, tai rikoslain 17 luvun 6 §:ssä, 20 luvun 6, 8 tai 18 §:ssä, 21 luvun 7, 10 tai 15 §:ssä, 23 luvun 1 tai 3 §:ssä, 28 luvun 1, 3 tai 4 §:ssä, 35 luvun 1 §:ssä tai 41 luvun 5 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Lisäksi tieto tulisi antaa muun muassa, jos se on välttämätön henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi tai kadonneen tai kadonneeksi epäillyn henkilön löytämiseksi.

Palvelunantajilla tai niiden tehtäviä suorittavilla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä voi arvioida keskimäärin olevan kohtalaisen heikot valmiudet arvioida sitä, milloin tiedon antaminen on välttämätöntä säännöksen pykäläviittausten kohteina olevien lukuisten rikostunnusmerkistöjen

täyttymisen selvittämiseksi tai esimerkiksi kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Säännös johtaisi helposti tilanteisiin, joissa palvelunantajat luovuttavat tiedot automaattisesti poliisin pyynnöstä.

Nykyisin voimassa olevan sääntelyn lähtökohtana on se, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on velvollisuus ilmoittaa esimerkiksi rikoslain 15 luvun 10 §:ssä mainitun törkeän rikoksen valmistelusta tai lapsiin kohdistuneista seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksista. Ammattihenkilöllä on salassapitovelvollisuudestaan huolimatta aina oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän on työtehtävissään saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Muiden kuin törkeimpien ja lapsiin kohdistuvien rikosten osalta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajilla ei kuitenkaan ole nykyisin velvollisuutta poliisin tiedustellessa kertoa, onko poliisin kysymä henkilö tiettyinä ajankohtana ollut palvelunantajan tiloissa. Joissain tapauksissa myös sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä suorittavien henkilöiden salassapitovelvollisuus estää tällaisen tiedon antamisen poliisille. Esityksessä tiedonantovelvollisuus ehdotetaan hyvin laajaksi. Tieto olisi annettava, jos poliisi pyytää sitä esimerkiksi näpistyksen tai perusmuotoisen vahingonteon selvittämiseksi.

Syyt sille, että laki ei velvoita eikä aina edes oikeuta sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita luovuttamaan asiakastietojaan poliisille, liittyvät ihmisten perustuslaillisen yksityisyydensuojan ohella tarpeeseen turvata sosiaali- ja terveydenhuollon potilas- ja asiakassuhteiden luottamuksellisuutta sekä potilasturvallisuutta. Potilasturvallisuus perustuu luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Tämän luottamuksen horjuttaminen voi heikentää hoitoon hakeutumista ja estää avun saantia.

Vakavin huolenaiheemme esitysluonnoksessa on se, ettei sisäministeriö ole ehdottamissaan säännöksissä tai niiden perusteluissa määritellyt poliisin tietopyyntöjen tai niihin vastaamisen menettelytapoja. Poliisina esiintyminen rikollisissa tarkoituksissa vaikuttaa median rikosuutisoinnin perusteella olevan hyvinkin yleistä. Ehdotetun sääntelyn sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajille mahdollisesti aiheuttama oletama, että poliisin pyytäessä asiakkaan läsnäolosta on aina annettava tieto, ei ole omiaan heikentämään ainoastaan rikoksiin syllistyneiden ihmisten potilasturvallisuutta ja luottamusta palvelunantajiin, vaan mahdollisesti myös rikosten uhrien ja rikollisia pelkävien, kuten lähisuhdeväkivaltaa kokevien tai kokeneiden ihmisten, jos he epäilevät, että kuka vain voi saada poliisin päälystöön kuuluvana esiintyen saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tiedon heidän läsnäolostaan tai käynnistään palvelunantajan tiloissa.

Voimassa oleva lainsäädäntö antaa poliisille kattavat tiedonsaantioikeudet vakavan rikollisuuden tutkimiseen ja ennalta ehkäisyyn. Se perustellusti sisältää tiettyjä tiedonsaantioikeuksien rajoituksia ihmisten yksityisyyden suojaamiseksi sekä potilasturvallisuuden ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakassuhteiden luottamuksellisuuden turvaamiseksi. Ne kohtalaisen vähäiset tulkintaerimielisyytilanteet, joita poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien välillä on esiintynyt, ja joihin sisäministeriö esityksessään viittaa, ovat luultavasti vältettävissä selkein ohjeistuksin ja ainakin vähäisemmillä lainmuutoksilla kuin sillä, että annetaan poliisille esitetyn kaltaiset erittäin laajat tiedonsaantioikeudet. Olemassa oleva ohje terveydenhuollon ja poliisin

väliseen tiedonvaihtoon (STM 3.2.2020) antaa hyvät lähtökohdat päivittää ohjeistus kattamaan nykyistä monipuolisemmin turvallisuusviranomaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon välistä tiedonvaihtoa koskevat periaatteet. Kyseisessä ohjeessa toisin kuin sisäministeriön esitysluonnoksessa on jo valmiiksi kattavasti mietitty esimerkiksi sitä, millä tavoin tiedonvaihdon tulisi tapahtua ja miten varmistetaan se, että tietopyynnön tekijä on sen tekemiseen toimivaltainen viranomainen.

Metsätähti Patrik
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry